

Сузана Б. МИЛОШЕВИЋ ЉУБИЋ
ОШ „Жарко Зрењанин“
Велико Лаоле

УДК 371.3::82
371.311.1
82.09-14
- стручни рад-
DOI: 10.5937/gufv2402061M

ЕЛЕМЕНТИ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈЕ У РАДУ НАСТАВНИКА ИЗ УГЛА УЧЕНИКА

Сажетак: У оквиру наставе књижевности препорука је да се ученици млађег школског узраста упознају са лирским песама на различите начине чиме се доприноси квалитету наставе, а тиме и укупном развоју личности. Разноврсни приступи у обради лирске песме омогућавају негованье индивидуалности и богаћење различитости ученика. Различитост се огледа у самој индивидуи, њеним искуствима која су лична, могућностима и начинима доживљавања, тумачења и прихватања саме песме који су другачији код сваког ученика. Све оно што чини поетски свет дела уколико се на прави начин разоткрије на часу, уз адекватан методички приступ предавача и свесну активност ученика, доприноси позитивном развоју личности која се емоционално богати, духовно opleмењује, естетски уобличава.

Овај рад разматра вредности лирске песме и примену индивидуализоване наставе, као једног од иновативних модела рада у њеној обради, чиме се може значајно утицати на свестрани развој ученика као индивидуе.

Кључне речи: лирска песма, индивидуализована настава, ученик, индивидуалност, развој.

Увод

У традиционалној организацији рада наставник је принуђен да обезбеди једнак прилаз свим ученицима, а доказано је да деца имају различита интересовања, склоности, способности. Очигледно је да иста активност у групи не може успешно да задовољи потребе свих учесника. Одавно је традиционални, најчешће примењиван, фронтални облик рада на истим задацима за све ученике критикован зато што је усмерен ка „просечном“ ученику, а не појединцу који учи. Из тога су произашли захтеви за индивидуализацијом наставе, за прилагођавањем активности ученику као индивидуи, за промишљањем и проналажењем доброг споја између наставног садржаја и наставног приступа њему.

* suzanamilosevic77@gmail.com

Принцип индивидуализације је заснован на прилагођавању дидактичких активности сваком детету тако што се посебна пажња усмерава на његове индивидуалне особености. Индивидуализацијом се настоје остварити максималне могућности у развоју сваког појединца.

Главни циљ индивидуализације је индивидуално сазнавање, усвајање и учење детета, као и формирање позитивне мотивације за учење чиме се стварају услови за несметан развој његових потенцијалних индивидуалних способности. Имајући у виду лирску песму као специфичан књижевни садржај који, између осталог, својим јединственим поетским светом пружа могућности за неговање и развијање индивидуалног доживљаја од стране ученика, задатак је наставника да индивидуализованим приступом у њеном тумачењу створи погодне услове за свестрани развој сваког у одељењу.

У наставку рада указаћемо на вредности лирске поезије и предности индивидуализоване наставе при креирању наставне активности у складу са том различитошћу чиме се унапређује квалитет наставе и ствара подстицајно окружење за развој и напредовање сваког ученика.

Лирска песма и њене специфичности при тумачењу

У савременој настави лирска песма се не предаје, она се изучава, анализира. То наставнике обавезује да активира ученике, да их укључи у разумевање, доживљавање песме. Ако је песников задатак, како су га видели Хегел, Валери, Елијар и други, да читаоца претвара у надахнута човека, задатак је наставника да младом човеку песму приближи да га она дубље надахне и да успешније открије њено значење. Наставник се тако јавља у улози посредника између песме и својих ученика. Он својим вођењем ученика кроз текст песме и наводећи их на њене битне вредности помаже им да досегну њене дубине до којих без њега не би били у стању да досегну (Плић, 1980).

Вредности лирске песме су многобројне. Прво, она открива једну огромну област која није или је незнатно обухваћена епском поезијом – област многоструких односа у породици, цео онај сложени сплет љубави, мржње, спајања, раздвајања, напора, предрасуда, веровања, радости, жалости од рођења до смрти. Иако лирску песму пева човек „само ради свога разговора“, она је – како је тачно запазио Хегел – глас колектива исто толико колико и епска песма, јер је ствара личност која је сва утонула у духовну средину свога народа, субјект који је само орган за изражавање лиризма националног живота. Друго, сам лирски израз, разноврснији и мање укалупљен од епског, иако не достиже интензитет овога, представља посебно и неоцењиво богатство (Ђурић, 1969).

Свака песма коју ученици треба да упознају и доживе има своју специфичну лепоту и вредност. Отуда посебна улога наставника приликом њеног изучавања. Само добром мотивацијом ученика настаје повезаност са песмом, а тиме и предуслови за њен снажан емоционални доживљај, каснију естетску анализу и тумачење.

Активност ученика на часу обраде лирске песме могла би се сагледати кроз три фазе које би обухватале све оно значајно у вези са доживљајем пре часа, рад на тексту у току часа и промишљање о сазнатом и доживљеном после часа. За све поменуте фазе потребна је добра мотивација ученика за доживљај песме, али и каснију активност у изражавању доживљеног, образлагању и аргументовању мишљења, емоција, извођењу закључака. Спољашња мотивација потиче од наставника и његове креативности да пронађе пут од песме до ученика. Након ових подстицаја у ученику се побуђује унутрашња мотивација која ће створити посебну нит са песмом.

Применом индивидуализоване наставе ученик се индивидуално остварује, износи своје мисли, осећања, доживљаје које је стекао анализирајући је. Квалитетном анализом и дубљим проучавањем песме ученици изражавају лична осећања, расположења, мишљење, искреност и оригиналност.

Не уме сваки ученик да речима испољи оно што је осетио док је читао песму, па се отуда јављају различита питања којима наставник покушава да добије од ученика оно што је песма у њему изазвала. Некада ни та питања не бивају олакшица па је потребно омогућити детету да користи други начин изражавања доживљеног. Тако је могуће да ученик ликовним изразом или на неки други начин покаже менталну слику створену прочитаним садржајем. Препознавање и изражавање прочитаног на индивидуалан, оригиналан, себи својствен начин, може се постићи индивидуализованом наставом која сваком ученику пружа могућност да изрази лични доживљај, виђење, мишљење у вези са сазнатим.

Индивидуализована настава и њена примена у настави

Индивидуализована настава је дидактичка организација васпитно-образовног рада у којој се наставни захтеви усклађују са индивидуалним способностима и карактеристикама ученика. Ова врста наставе се темељи на самосталом раду и учењу ученика и континуираном праћењу и вредновању њиховог рада.

Појам индивидуализације се може везати за Сократа и његова дела, Квинтилијана и његово истицање да добра школа мора имати у виду индивидуалне особине ученика, као и за покрет који је настао почетком двадесетог века. Овај покрет је био под утицајем снажног развоја диференцијалне психологије посебно радова Јастрова, Хола, Бинеа, Стерна и Торндајка с једне стране и уочених слабости колективне, фронталне разредне наставе, с друге стране. Први покушај индивидуализоване наставе је настао у неподељеним школама, а покренуо га је Серч 1894. године у САД. У Европи први покушај индивидуализоване наставе учинио је белгијски лекар и педагог Декроли 1903. године. Декроли игре, које је користио за игру ментално оболеле деце, уводи у редовну школску наставу за индивидуални рад са децом.

Интензивнија интересовања за индивидуализацију и њену примену присутна су крајем 19. века са захтевима друштвене поделе рада. После Првог светског рата „индивидуализација је постала потреба великих размера, као последица демократизације школе која је водила убрзаном повећавању броја ученика што је неминовно водило, у одговарајућој мери, нивелисању њихове индивидуалности” (Ђорђевић, 2009:675).

Индивидуализована настава подстиче развој ученика и њене битне карактеристике су: „разноврсност наставних садржаја, дидактичких и мултимедијалних средстава, досијеи у којима је сажет цео развој ученика, континуирано вођење евиденције о постигнућима и упоређивање са претходним резултатима” (Ђукић, 2003:24).

Индивидуализација је тип наставе у којој је „ученик ангажован у раду и активностима које одговарају његовим могућностима и стилу учења” (Ђорђевић, 2009:675).

Под појмом индивидуализоване наставе подразумева се „наставни рад који је усклађен са индивидуалним разликама међу ученицима“ (Јазаревић, 2005:48).

Теоријска и емпиријска истраживања педагога и дидактичара открила су постојање значајних индивидуалних разлика међу ученицима. Ученици се разликују према својим менталним могућностима, брзини и темпу учења, мотивацији, интересовањима и ставовима, темпераменту, карактеру, достигнућима – нивоу претходних знања и друго. У индивидуализованој настави се све ове разлике уважавају и ученици се постепено и континуирано „воде“ и навикавају да извршавају све сложеније захтеве.

Индивидуално планирана активност темељи се на програму активности за самосталан рад сваког ученика посебно. Сагледава се познавање садржаја активности коју ученик може да испрати, у њој активно учествује и касније је примењује. У раду се могу користити више нивоа сложености који се огледају у задавању задатака различите тежине усклађених са могућностима ученика. Могуће је користити и различите изворе знања које, такође, треба прилагодити сваком ученику.

Под дидактичким вредностима индивидуализоване наставе спадају:

- осамостаљивање ученика и самокритично оцењивање властитог рада;
- интелектуализација учења (увиђање и решавање проблема, увођење у истраживачки рад);
- подстицање ученика да амбициозније уче, да систематично планирају рад и подређују га постављеним циљевима;
- обогаћивање наставног процеса разноврсним приступима, уношење у наставу различитих дидактичких материјала и извора;
- правовремена повратна информација о току напредовања и нивоу стечених знања што стимулише на нове напоре (Vilotijević i Vilotijević, 2016).

У савременој настави предмета српског језика се ставља акценат на активно учење ученика, али и на рад наставника који се огледа у томе да прати рад сваког ученика, анализирајући његове могућности, успехе и неуспехе, социјализованост, богатство речника, способност изражавања, опажања и мишљења и другог. Такође, при организацији наставних активности треба да практикује стицање знања посматрањем, ослушкивањем, запажањем, проналажењем и откривањем, али и разумевањем, повезивањем са свакодневним животом и применом наученог. Лирска песма је вредан наставни садржај којим се може све то постићи на начин примерен сваком ученику имајући у виду њену оригиналност и индивидуалност у доживљају који изазива.

Индивидуализација због свега тога мора да се остварује у много већој разуђености и ширини, у много већем богатству и разноврсности својих израза и могућности, као што су:

1. различити видови флексибилне (унутрашње) диференцијације индивидуализације наставног и ваннаставног рада,
2. разноврсност функционалних облика диференцијације и индивидуализације,
3. различите врсте наставе,
4. богатство облика и садржаја рада у слободним и друштвеним (самоуправним) активностима ученика,
5. разноврсност наставних и васпитних метода, поступак и техника,
6. примена савремене образовне технологије и дидактичких материјала,
7. измена и усавршавање система оцењивања рада, залагања и успеха ученика,
8. већа разуђеност, адаптилност и мобилност школског простора (Đorđević, 1985).

Тумачење текста у млађим разредима основне школе представља изузетно сложен и деликатан програмски захтев. Текст је темељни програмски садржај који има водећу и интеграциону улогу јер око себе групише одговарајуће садржаје из осталих претметних подручја. Али, због узрасних ограничења у рецепцији, тумачењу и усвајању основних структурних, а нарочито уметничких чинилаца текста, потребно је испољити много инвентивности, систематичности и упорности у оспособљавању ученика за постепено уочавање, препознавање, а затим образлагање и спонтано усвајање његове основне предметности (Stanković – Šošo i sar., 2015).

Препорука која се даје наставнику у вези са радом на књижевном тексту односи се на схватању књижевности која се у школи не предаје, већ чита, усваја, разуме, осећа, учи. Подстичући ученика на исказивање личног мишљења наставник омогућава ученику развој усмерен на сопствене потребе и лична постигнућа. При анализирању лирске песме битно је прихватање и подстицање индивидуалних особености ученика о којима је већ било речи.

Индивидуални свет ученика при тумачењу лирске песме

Услов за успешну индивидуализовану наставу књижевности у обради лирске песме може бити, између осталог, погодна атмосфера. Добром радном атмосфером подстиче се позитиван однос међу ученицима, однос између ученика и наставника и позитиван став ученика према читању и сазнавању дела.

Индивидуализована настава се заснива на васпитно-образовним циљевима и задацима којима се подстиче развој индивидуалних способности појединца. Тиме се убрзава развој личности, превазилазе слабости и недостаци традиционалне наставе и подржавају способности сваког појединца са намером да буде бољи.

Лирска песма омогућава различите доживљаје, емоције, схватања. Погодном атмосфером се може изазвати и посебан осећај, истицање оног учениковог унутрашњег света и приказивање истог на самом часу. Такви ученици могу бити мотивација другима, што указује на оствареност циља часа, на прихватање саме песме. Ученик може доживети песму и умети приказати свој доживљај, а може га и не доживети. Битно је образложење доживљеног, као и саморефлексција.

Немогуће је и не морају сви ученици доживети песму на исти начин. На пример, песме које описују природу могу бити доживљене на различите начине јер су различита и неједнака искуства ученика. Нека деца одрастају окружена природом, дрвећем, ливадама, шумарцима и за њих је доживљај песме која описује природу попут шетње кроз нешто познато, док је доживљај деце која одрастају у високим градским солитерима, далеко од природних пејзажа, ограничен, непотпун и чулно сиромашан, због многих непознаница. Лични доживљај ствара и личну менталну слику, посебан свет о прочитаном. Истицање теме, песничких слика, стила писања, помињање стилских фигура, анализом песме се истиче оно што је ученик препознао у њој, али и оно што је већ дато у њему.

Лирски текст има специфичну функцију: изучавање лирике оспособљава ученике да у својој имагинацији могу да створе сопствено виђење ствари и да их доживе на свој начин, а то је први услов да би о њима имало шта да се каже, да се осети потреба за казивањем. Настаје посебна веза која се учвршћује и доводи да тако лирика, више него остали књижевни текстови, ученицима показује праву цену речи“ (Ilić, 1980).

Прилагођавањем активности на часу у раду на песни сваком ученику води се рачуна о његовим индивидуалним особеностима, али и подстиче свесна активност појединца на путу његовог развоја. Тако методички приступ обради лирске песме са одликама конструктивизма обезбеђује да ученик свесно учествује у сазнавању њеног поетског света, богати емоционални свет и стиче искуствена знања.

Некада, доживљај, за који се сматра да је свеобухватан, не мора бити исти за све. Доживљај се мора повезати са емоцијама, искуством, жељама, намерама, оним унутрашњим „ја“. Лични доживљај је свака песма која тра-

жи прихватање и нуди различиту могућност сваком ученику и ствара нераскидиву везу са душом најмлађег читаоца. Снажан емоционални доживљај песме и индивидуализован приступ, прикладна питања и задаци ученику омогућавају да искаже своју индивидуалност, своје лично искуство стечено и претходним читањем.

Лирска песма као подстицај развоју и неговању индивидуалности ученика

Лирска песма је „погодна за свеколики развој ученика, сматра јер су у њој присутни и остали видови емоција и расположења: љубав према завичају, према лепотама и знаменитостима наших крајева, понос због светле историје, али и нерасположење и огорчење ако је људска личност угрожена и у националној држави или ако су неки идеали изневерени“ (Марковић, 1978:114).

Књижевном уметношћу, која не познаје границе, васпитавамо децу да разлике прихватају као богатство, развијамо код њих толеранцију, потребу за уважавањем другог, ширимо видике, отварамо срца, градимо мостове љубави и пријатељства по којима ће чврсто „ходити“ у будућност (Stojanovic i Mišić, 2018).

Ученици, почев од млађег школског узраста, се сусрећу са посебностима лирике и уводе се у разумевање њеног поетског света, мелодије, језика, стила. Лирска песма првенствено открива самог ствараоца кроз осећања која истиче у њој, као што су љубав, туга, радост, жалост, страх, жеље, чежња, неспокојство, неизвесност, фантазија, немир, спокој и много тога још, јер песници су вечити сањари о праведној, лепшој и милијој будућности (Marjanović, 1983).

Методички поступци књижевном делу, посебно лирској поезији као специфичној књижевној врсти, применом индивидуализације зависе како од наставника, његове стручности, тако понајвише од индивидуалних способности ученика са којом ради.

Тако на пример, поезија Десанке Максимовић је присутна у програму почев од првог разреда. Једна од песама која је богата описима и разноврсним песничким сликама и погодна је за подстицање и неговање индивидуалности код ученика је песма *Вожња* која се обрађује у трећем разреду. Индивидуализовани приступ можемо неговати почев од припреме за анализу дела.

Ученицима можемо дати задатак да прочитају песму и ураде истраживачке задатке користећи различите изворе. Сами промишљају, бирају и трагају за информацијама о песникињи и њеном делу. У зависности од интересовања, осим што обавезно треба да прочитају песму из читанке, у електронској верзији или да је послушају као аудио запис, треба да ураде следеће истраживачке задатке:

1. Пажљиво прочитај песму.
2. Откриј и припреми се да саопштиш неке занимљивости о писцу.
(основни ниво)

3. Наброј још неке песме Десанке Максимовић које сте радили у претходним разредима. (основни ниво)
4. Откриј и припреми се да прочиташ најважније о завичају песникиње. (средњи ниво)
5. Нађи неколико анализа и критика у вези са песмом *Вожња* Десанке Максимовић (напредни ниво)

Емоционано-интелектуална припрема за доживљај песме

Са ученицима слушамо извод из биографије – *О великанима српске поезије* - <https://www.youtube.com/watch?v=6ZWOLjEk5g>.

Пошто су чули основне информације о песникињи ученици се појединачно јављају и допуњавају детаљима из својих истраживања. Води се разговор о занимљивости из биографије писца, као и досад обрађеним песмама Десанке Максимовић. Након тога приказујемо слике из Бранковине, родног места Десанке Максимовић, са циљем да истакнемо утицај завичаја и раног детињства на њено касније стваралаштво.

После најаве наставне јединице записујемо наслов на табли, а онда и изражајно читамо песму уз композицију *Пролеће* Антониа Вивалдија (*Четири годишња доба*).

Да би пружили прилику ученицима да потпуније доживе песму, упућујемо их на читање у себи, делимо их у групе и дајемо задатке за рад различитог нивоа сложености усклађене са њиховим могућностима. Групе формирамо према способностима ученика.

Док се ученици групишу на видео-биму приказујемо слике Саве Шумановића о природи са циљем да их подстакнемо да схвате да је природа била инспирација и другим уметницима да приказују њене лепоте. Ученике упућујемо на поређење предела, на различите приказе природе. Приказивање слика прате питања о приказаним пејзажима нашег познатог сликара:

- Како доживљаваш ове слике?
- Да ли се и по чему разликују од претходно приказаних?
- Када би упоредио слике из Бранковине и ове насикане како би их „спојио“, а како „раздвојио“ (шта им је слично, а по чему се разликују)?

Уколико ученици желе да описују или коментаришу слике, потребно им је омогућити приказе њиховог доживљаја.

Затим ученици раде у групи користећи различите припремљене податке у вези са песмом. Међусобно се договарају о задужењима у групи у складу са својим склоностима. Задаци су тако конципирани да покривају сва три нивоа - основни, средњи и напредни. Ученици користе своје белешке, претражују, упоређују, договарају се, допуњују, закључују, бележе и уз договор извештавају остале о свом раду.

Сакупљени подаци истраживачким радом омогућавају да одговори ученика буду у складу са њиховим способностима, али им омогућавају и проширивање знања кроз извештавање осталих група.

Рад по групама

Прва група – основни ниво

1. Наброј неке песме Десанке Максимовић које си учио. (основни ниво)
2. Колико строфа има песма *Вожња*, а колико стихова?
3. Које доба дана се приказује овом песмом?
4. Који стихови описују доба дана?
5. Каква осећања приказује песникиња док путује?
6. Колико предела описује песникиња?

Друга група – средњи ниво

1. Зашто су прва и пета строфа исте?
2. Откриј и припреми се да прочиташ најважније о завичају песникиње.
3. Да ли си ти некада доживео нешто слично на неком путовању?
4. Објасни стихове „Сања цвеће: мирис слеће са ливада“.
5. Објасни стихове „Гле, сеоске куће беле као стреле тек пролетеле“.
6. Како то да „покрај пута разасута села леже“?

Трећи ниво – напредни ниво

1. Може ли песникињин родни крај да подсећа на песничке слике из песме и ако може, како? (напредни ниво)
2. Шта сазнајеш анализом критика у вези са пемом *Вожња* Десанке Максимовић?
3. Која песничка слика ти се највише допада у песми и зашто?
4. Како би ти описао/ла своју *Вожњу*?
5. За који уметнички израз би се определио када је у питању помену-та песма и зашто (ликовни, литерарни, музички или...)?

Након рада који може да траје двадесетак минута групе извештавају. Ученици по нивоима одговарају на питања, најпре прво питање прва група, па прво питање друга група, па онда трећа. Остали анализирају дате одговоре, коментаришу, допуњују.

Док групе извештавају, наставник на табли записује најбитније одговоре као анализу дела.

У оквиру **завршног дела часа** следи самостални рад ученика на тему *Вожња*.

У зависности од жеље и мотивације ученици се креативно изражавају. Пред њима је више понуђених активности. Могу ликовно представити свој доживљај песме приказујући песничке слике у виду илустрације, цртежа, стрипа; могу писати састав или песму; компоновање музике и слично. Док стварају, у позадини се чује музичка композиција *Лето* Вивалдија (*Четири годишња доба*).

На крају часа сваки ученик износи своје мишљење о квалитету часа попуњавањем еволуционог листића.

Евалуционални листићи за ученике

Заокружи једну од понуђених могућности.

1. На овом часу сам научио/ла занимљиве и корисне ствари:

Да Можда Не

2. Допада ми се овакав начин рада на часу:
Да Не
3. Активности наставника, питања и савети, помогли су ми у раду:
Да Не
4. На овом часу највише ми се допало: _____
5. Напиши једну реч за коју сматраш да ће најближе описати твој осећај у току часа: _____

Методолошки оквир истраживања

Примена индивидуализоване наставе на часовима обраде лирске песме доприноси различитим схватањима ученика. Кроз спроведено истраживање су приказана мишљење ученика о потреби организације часа обраде лирске песме. Предмет овог истраживања јесте испитивање мишљења ученика о индивидуализованом начину организације часа обраде лирске песме у млађим разредима основношколског образовања.

Циљ истраживања је утврдити мишљења ученика о индивидуализованом начину организације часа обраде лирске песме у млађим разредима основношколског образовања.

Из овако постављеног предмета и циља, дефинисани су истраживачки задаци:

1. Утврдити мишљење ученика да ли при читању песме се јача доживљај док се посматра илустрација која је дата уз текст.
2. Утврдити мишљење ученика о стварању јачег доживљаја ако се пре читања песме добију информације о песнику.
3. Утврдити мишљење ученика о утицају класичне музике на јачи утисак и бољи доживљај песме кроз индивидуализовани начин организације часа обраде лирске песме у млађим разредима основношколског образовања.
4. Утврдити да ли постоји утицај лирске песме на расположење ученика.
5. Утврдити да ли ученици воле да ликовно стварају након обраде лирске песме.
6. Утврдити да ли постоје разне технике учења и вежбања при обради лирске песме.
7. Утврдити да ли успешни и мање успешни ученици добијају задатке различите тежине.
8. Утврдити да ли успешни ученици помажу онима који спорије напредују.
9. Утврдити да ли наставник омогућава успешнијим ученицима да и даље напредују.
10. Утврдити да ли наставници помажу ученицима и ван наставе.
11. Утврдити да ли ученици користе при учењу и друге изворе информација.
12. Утврдити мишљење ученика да ли наставник подржава и подстиче размишљања ученика о ученој песми.

У овом истраживању је коришћена техника анкетања. Од инструмената је коришћен анкетни упитник са дванаест питања затвореног типа вишеструког избора. Истраживање је засновано на дескриптивној методи у оквиру које је коришћено анкетање одабраног броја ученика трећег и четвртог разреда основне школе.

Истраживање је спроведено у ОШ „Жарко Зрењанин“ у Великом Лаолу. Ученици су попуњавали анонимни анкетни упитник. Питања су подељена у две целине. Прва је обухватала пет питања (настава и учење), а друга целина је обухватила седам питања (подршка учењу). Узорак је чинило 68 испитаника – ученика трећег и четвртог разреда. Истраживање је спроведено школске 2022/23. године.

Анализа добијених резултата – Прва група питања је обухватила пет питања везаних за *Наставу и учење*. На питање да ли се подстиче јачи доживљај када пре читања песме ученици добију информације о песнику 70% испитаника се сложило да је сасвим тачно, 20% у већој мери и 10% испитаника да је тачно у мањој мери. Исти проценат испитаника се определио да док чита песму воли да посматра илустрације које су дате уз текст. Код велике већине испитаника, њих 80%, класична музика изазива јачи утисак и бољи доживљај песме, код 10% испитаника у већој мери, док код 10% у мањој мери. Исти проценат испитаника је сагласан да класична музика која се чује у позадини док се чита лирска песма може да изазове јачи утисак и бољи доживљај песме. Читање лирске песме код 90% ученика утиче на расположење ученика у потпуности. Више од половине испитаника (65%) истиче да воли да црта или слика после читања песме у већој мери, а 35% у мањој мери.

Приказане тврдње доводе до закључка да већи број испитаника, чак 60%, повезује лирску песму са другим уметностима, а мањи број је не повезује у потпуности. Већини испитаника прија посматрање илустрација и информисаност о аутору, воле да слушају одговарајуће композиције, као и да се најмлађи читаоци подстичу да на квалитетнији начин приђу песми.

Питања која су се односила на *Подршку учењу* омогућавају нам да видимо слабе и јаче стране наставе данас, па самим тим и обраде лирске песме, када је реч о присутним приступима, техникама и методама. Сви испитаници (100%) су потврдно одговорили да их у школи наставници упућују на разне технике учења и вежбања, као и да успешни и мање успешни ученици добијају задатке различите тежине при обради лирске песме. Испитаници наводе да их наставници организују тако да успешни ученици помажу онима који спорије напредују, а такође организују и часове допунске наставе и пружа се додатна подршка ученицима који желе да напредују. Наведене тврдње представљају предности организације наставе српског језика, јер се опажају присутни елементи индивидуализације, веома важни за продуктивну наставу. Недостаци се опажају у чињеници да само 20% испитаника користи осим уџбеника и друге изворе информација (часописе, интернет и слично).

Из добијених података се закључује да се у школи води рачуна о квалитету наставе чиме се уважавају различите потребе ученика. Ученици су исказали мишљења о јачини доживљаја и утицају анализираних песме уз помоћ илустрација, музике, додатних информација о песнику. Читање лирске песме утиче на расположење ученика. Осим редовне, заступљени су и други облици наставе као што су допунска и додатна који омогућавају индивидуално напредовање ученика. Честа је активност наставника који задацима различитог нивоа сложености обезбеђују свим ученицима разумевање поетског света лирске песме. Један број ученика користи различите изворе знања, што је додатни подстицај учењу, мада је потребно да се то прошири и на остале ученике јер би их додатно подстакло да свако напредује у складу са својим способностима.

Закључна разматрања

Као главни недостатак савремене наставе опажа се наставна методологија усмерена ка просечном ученику каквог школа данас не познаје, или не би требало да га познаје имајући у виду савремена педагошко-психолошка истраживања која указују на велике индивидуалне разлике међу ученицима истог узраста. Усмеравање ка просеку чини да ученици у школи данас осећају тескобу, неразумевање, несхваћеност. Да би се то превазишло неопходно је наставу ускладити са могућностима и потребама сваког ученика у одељењу. Осим што наставу треба прилагодити ученику и његовим индивидуалним могућностима, потребно је добро познавати и специфичности наставног садржаја како би се његове вредности искористиле на најбољи могући начин у развоју личности детета.

Успех наставног проучавања књижевног дела умногоме зависи од ваљаности методичког пута којим се ученици „воде“ при истраживању и сазнавању његовог поетског света. Ако је тај пут усмерен искључиво за аналитичку и теоријску мисао, онда се витална структура уметничког текста руши и расипа, а ученици као реципијенти остају ускраћени за велико духовно задовољство. У таквим околностима они „губе присне и емоционалне односе према уметничком тексту и не могу о њему успешно да организују своју критичку и истраживачку мисао“ (Николић, 1999:135). Да до тога не би дошло постоје разноврсни начини обраде, анализирања, тумачења дела.

Тако лирску песму не треба тумачити једнострано, већ методе треба прилагођавати природи саме песме, њеној уметничкој индивидуалности, али и индивидуалним способностима и узрастним могућностима ученика као реципијента. Најбољи начин обраде лирске песме у коме се истовремено може поштовати специфичност лирске песме, а посебно индивидуалност ученика као реципијента јесте индивидуализована настава. Индивидуализовани приступ песми, припремом истраживачких задатака усклађених са потребама и интересовањима ученика, припремом питања за самостално или групно истраживање њене тематско-мотивске структуре, оригиналних

песничких слика, кључних литерарних проблема, радом на нивоима различите сложености ученицима се пружа могућност да индивидуални доживљај песме изразе на различите, себи својствене начине: речју, стихом, сликом, покретом, музиком и слично, чиме значајно доприносимо развоју свестране, креативне и емоционално богате личности.

Литература

1. Vilotijević, M. I Vilotijević, N. (2016). *Modeli razvijajuće nastave I*. Beograd: Učiteljski fakultet.
2. Ilić, P. (1980). *Lirska pesma u savremenoj nastavi*. Beograd: Radnički univerzitet Radivoje Ćirpanov.
3. Ђорђевић, Ј. (2009). Индивидуализација и иновирање наставе и учења у школи 21. века. *Педагошка стварност – часопис за школска и културно – просветна питања у Новом Саду*, 7, 673-686.
4. Ђорђевић, М. (1985). *Individualizacija vaspitno – obrazovnog rada u školi*. Beograd: Nova prosveta.
5. Ђукић, М. (2003). *Дидактичке иновације као изазов и избор*. Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине.
6. Ђурић, В. (1969). *Антологија народних лирских песама*. Нови Сад, Београд: Матица српска, Српска књижевна задруга.
7. Лазаревић, В. (2005). *Индивидуализована настава*. Београд: Учитељски факултет.
8. Марковић, С. (1978). *Поезија љубави и родољубља*. Београд: Нолит, Просвета, Завод за уџбенике и наставна средства.
9. Marjanović, V. (1983). *Pesnicizavas*. Beograd: Nolit, Prosveta, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
10. Николић, М. (1999). *Методика наставе српског језика и књижевности*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
11. Stanković – Šošo, N. i dr. (2015). *Priručnik za četvrti razred osnovne škole za Srpski jezik 4*. Beograd: NoviLogos.
12. Стојановић, Б. и Мишић, Д. (2018). *Дечји светови у књигама – могућност тумачења*. Врање: Педагошки факултет у Врању.

ELEMENTS OF INDIVIDUALIZATION IN THE TEACHER'S WORK FROM THE STUDENT'S POINT OF VIEW

Summary: *Within the framework of literature classes, it is recommended that students of younger school age become familiar with lyrical poems in different ways, which contributes to the quality of teaching, and thus to overall personality development. Various approaches in the processing of a lyrical song enable nurturing individuality and enriching the diversity of students. The diversity is reflected in the individual himself, his personal experiences, possibilities and ways of experiencing, interpreting and accepting the song itself, which are different for each student. Everything that makes up the poetic world of the work, if it is revealed in the right way in the class, with an adequate methodical approach of the lecturer and the conscious activity of the students, contributes to the positive development of the personality that is emotionally enriched, spiritually ennobled, and aesthetically shaped. This paper discusses the values of the lyric poem and the application of individualized teaching, as one of the innovative models of work in its processing, which can significantly influence the all-round development of students as individuals.*

Keywords: *lyric poem, individualized teaching, student, individuality, development.*